

---

are revealed. The main psychological causes of Internet addiction and its manifestations at adolescents are identified. Internet addiction influences negatively on all spheres of human life, leading to the emergence of personal deformities and disharmony. Addiction destroys an individual's relations with society, causes his/her complete immersion into the virtual reality, and, as a consequence, changes adolescents' personal traits, their emotional-volitional sphere; adolescents loss the ability to self-control, show emotional instability, irritability. The article analyzes the changes and personal deformities that occur under the influence of Internet addiction. Particular attention is paid to the study of the value orientations of modern adolescents and Internet addiction impact on them.

Key words: Internet addiction, addiction, deviant adolescents, deformity, values, value orientations.

Відомості про автора

Максим Ольга Василівна, науковий співробітник лабораторії психології соціально дезадаптованих неповнолітніх Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

Maksym, Olha V., researcher, lab. of psychology of maladjusted adolescents, G.Kostiuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: maksiola@gmail.com

УДК 159.922.8

Максимов М.В.

Кубанцева Н.В.

Чаусова Р.Б.

ВПЛИВ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА ВИБІР ПРОФЕСІЇ

Максимов М.В., Кубанцева Н.В., Чаусова Р.Б. Вплив ціннісних орієнтацій сучасних старшокласників на вибір професії. У статті розглянуто проблему визначення ціннісної складової професійної орієнтації старшокласників. Показано, що сучасні старшокласники прагнуть знайти роботу керуючись, насамперед, прагненням

забезпечити собі матеріальне благополуччя. В зв'язку з цим, значна частина молоді виїздить за кордон з метою трудової міграції. Доведено, що прогалини у формуванні соціально спрямованих ціннісних орієнтацій сучасних старшокласників є негативним фактором, що впливає на їх вибір професії.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, старшокласники, професія, вибір, фактори, критерії.

Максимов М.В., Кубанцева Н.В., Чаусова Р.Б. Влияние ценностных ориентаций современных старшекласников на выбор профессии. В статье рассмотрена проблема определения ценностной составляющей профессиональной ориентации старшекласников. Показано, что современные старшекласники стремятся найти работу руководствуясь, прежде всего, стремлением обеспечить себе материальное благополучие. В связи с этим, значительная часть молодежи выезжает за границу с целью трудовой миграции. Доказано, что пробелы в формировании социально направленных ценностных ориентаций современных старшекласников является негативным фактором, влияющим на их выбор профессии.

Ключевые слова: ценностные ориентации, старшекласники, профессия, выбор, факторы, критерии.

Постановка проблеми. Формування в учнів професійної перспективи передбачає розвиток розгорнутих у часі життєвих планів, спрямованих на вибір професії і ствердження себе як суб'єкта професійної діяльності. Стрімкий процес розвитку суспільства на сьогоднішній день примушує весь час вдосконалювати себе, свої знання. Однак все менше уваги приділяється ціннісним орієнтирам, зокрема на етапі їхнього безпосереднього формування – у шкільному віці. На сучасному етапі розвитку українського суспільства важливим є формування готовності старшокласників до свідомого вибору своєї майбутньої професії. Свідомий вибір старшокласниками своєї майбутньої професії на основі ціннісних орієнтацій є умовою успішної

реалізації особистості в подальшій професійній діяльності. Тільки керуючись власною позицією та цінностями, старшокласник вчиться брати на себе відповідальність за обрану ним професію і за своє життя в цілому.

Вплив ціннісних орієнтацій на вибір професії старшокласниками минулих поколінь доведено давно, проте зараз вибір майбутньої професії старшокласниками найчастіше зумовлений такими факторами, як високий рівень доходу та бажання знайти таку роботу, щоб для її виконання прикладати найменші зусилля. Отже, зміст професійної діяльності для сучасних старшокласників не є пріоритетним. У зв'язку з цим, необхідно з'ясувати ціннісну складову професійних орієнтацій сучасних учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ціннісні орієнтації характеризують внутрішню готовність людини до здійснення певної діяльності для задоволення потреб і інтересів, вказують на спрямованість її поведінки. Теоретико-методологічне обґрунтування понять цінностей і ціннісних орієнтацій займає істотне місце у філософських та соціально-психологічних працях [5]. Останні десятиліття проблема цінностей інтенсивно вивчалась українськими педагогами та психологами (І. Д. Бех, М. І. Боришевський, А. В. Мудрик та інші), що свідчить про актуальність цієї теми для українського наукового простору та суспільства загалом.

Дослідження сутності та проблеми походження цінностей, їх класифікації та систематизація, ціннісних орієнтацій сучасної української молоді було зроблено у працях сучасних українських науковців, зокрема О. Балакірева, Н. Дмитрук, Г. Падалка, С. Кіреєв, О. Савчук, Н. Левковська та інші. В даних працях розкриваються ціннісні орієнтації сучасної української молоді, в тому числі учнівської та студентської.

Проте, в жодних працях не було досліджено вплив ціннісних орієнтацій учнів при виборі ними майбутньої професійної діяльності.

Л.С. Борданова, Н.В. Рощина [2] визначають, що вирішальними чинниками під час працевлаштування молоді постають такі:

- соціально-професійний статус; рівень освіти, необхідний для оволодіння професією; вид діяльності (розумова чи фізична праця; галузь економіки; форма власності підприємства чи організації);

- матеріальна забезпеченість; престиж та кар'єра; спілкування (робота в колективі, стосунки з клієнтами); зміст праці (інтерес до професії, творчий характер, самостійність рішення; удосконалення навичок), умови праці, суспільна користь;

- економічні орієнтації (оцінка соціально-економічних процесів у суспільстві) безробіття, соціальне розшарування суспільства; уявлення про наявні в суспільстві способи досягнення багатства тощо;

- уявлення про життєвий успіх та способи його досягнення.

- економічна активність (досвід самостійних заробітків); регулярність економічної активності; ставлення до заняття бізнесом, комерцією та бажання цим займатися.

На сучасному етапі євроінтеграції та відкритті безвізового режиму зросла можливість безперешкодного виїзду до Європи, а разом з цим підвищилась мобільність кадрів. Через це гострим питанням в Україні залишається питання трудової еміграції. Щодо причин цього явища, слід зазначити як головні чинники - бажання підвищити рівень життя, оскільки за кордоном вища заробітна плата за ту саму роботу, що в Україні. Наймолодша група українців (14-17 років) прагне вчитись за кордоном частіше, ніж інші вікові групи [7], з метою залишитись там працювати. Більш того, молодь згодна на будь-яку роботу, оскільки такі фактори як прагнення до самореалізації, творчості не є дієвими.

Ще в СРСР було проведено низку досліджень процесів зміни ціннісних орієнтацій молоді 1960-х, 1970-х та 1980-х років. У 1960-і роки ціннісні орієнтації молоді, котра тільки починала трудову діяльність, свідчили про те, що праця вважалась засобом здійснення життєвих планів і задоволення інтересів особистості. Цінність праці була прямо пропорційна зростанню духовних потреб людини та обернено пропорційна можливості використовувати інші (нетрудові) засоби для задоволення матеріальних потреб. Чільне місце в ціннісних орієнтаціях, життєвих планах молоді в 1960-ті роки посідали цінності освіти, колективістські ціннісні орієнтації та сімейні цінності.

У 1991 році Україна стала незалежною державною. Зважаючи на історичні події та зміну тодішньої влади, молоде покоління 1990-х років ХХ століття опинилося у двоякій ситуації: з одного боку, це покоління ще виховувалось на «старих» засадах, а з іншого – в доросле життя воно вступало за нових умов, які вимагали відмови від багато чого засвоєного раніше. Так, на початку часів незалежності України вже не «спрацьовували» колективістські ідеали, натомість превалювали індивідуалістичні. Став непрестижним, не «модним» ряд професій, які поважалися раніше та вважалися суспільно корисними тощо. Зрозуміло, що така ситуація склалася не випадково: разом із змінами кардинального характеру в ідеології нашої країни відбулася і «переоцінка цінностей» [4].

На основі досліджень «Ціннісні орієнтації населення – 1996» та «Ціннісні орієнтації населення – 1999» було зафіксовано, що переважаючими для української молоді 90-х років були особисті пріоритети, сім'я, друзі, житлові та побутові умови, гроші, власне здоров'я. Це була важлива тенденція, що характеризувала зміни ціннісних орієнтацій молоді, – відверта перевага індивідуалізму, акцент на особистих та сімейних інтересах [6].

Відбулися й певні зміни в системі цінностей щодо роботи. Для більшості молоді важливими критеріями були «висока оплата праці», «цікава робота», і лише меншість обрала критерій «суспільна корисність роботи» [1]. Отже, більшість молоді вбачає сенс свого життя в матеріальному добробуті. Відбувся поворот від духовних, традиційно широко розповсюджених в радянському суспільстві цінностей, до матеріальних пріоритетів (гроші).

Станом на 2016 рік (за результатами Всеукраїнського соціологічного дослідження) для учнівської молоді XXI століття в першу чергу були характерні такі ціннісні орієнтації: здоров'я, матеріальний добробут та досягнення поставленої мети. У другу чергу, молодь найважливішим вважала для себе мир та спокій на українській землі, досягнення соціального статусу/кар'єри, наявність хороших і вірних друзів, народження та виховання дітей, пошук коханої людини та створення сім'ї. У третю чергу – отримання задоволень від життя, пошук роботи за фахом та будь-якої роботи, власне самовдосконалення, здобуття вищої освіти [3].

На основі ще одного дослідження «Українське покоління Z: цінності та орієнтири» (2017 рік) було зафіксовано що нове молоде покоління українців продовжує надавати особливого значення сім'ї і подіям, які пов'язані із цим (одруження, народження дітей), а також роботі та кар'єри [7].

У дослідженні «Молодь України» (2017 рік) було виявлено ціннісні орієнтації учнів вікових категорій 14-15 років та 17-18 років. У 2017 році молодь віком від 14 до 19 років була частіше орієнтована на матеріальні цінності, тобто досягнення кар'єрного успіху та багатства, на відміну від молоді старших вікових груп, які були орієнтовані на досягнення сімейного щастя, а також на здоров'я [8].

Таким чином, якщо для підлітків та молоді 1960-х років цінність праці вважалась засобом здійснення життєвих планів і задоволенням інтересів особистості, а в 90-х років ХХ століття молодь тільки починала орієнтуватися на матеріальну складову професійної діяльності, у сучасних підлітків та молоді ХХІ століття спостерігається посилення орієнтації на матеріальні цінності у професійному аспекті, тобто досягнення кар'єрного успіху та багатства; відбулася трансформація ціннісної складової праці: від орієнтації на зміст професійної діяльності до матеріальної складової професії.

Мета статті – визначити вплив ціннісних орієнтацій сучасних старшокласників на вибір майбутньої професії.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження.

Для емпіричного дослідження ціннісних орієнтацій сучасних старшокласників при виборі ними майбутньої професії нами було застосовано такі інструменти:

1) авторська анкета на виявлення уявлень старшокласників про їхню майбутню професію;

2) опитувальник визначення спрямованості ціннісних орієнтацій

Н. О. Потьомкіної, модифікований нами з метою його застосування для старшокласників.

База дослідження: загальноосвітній навчальний заклад I-II ступенів № 22, загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів № 286 Голосіївського району, загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів № 217 Дарницького району, загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів № 318 Голосіївського району.

Вибірка емпіричного дослідження ціннісних орієнтацій сучасних старшокласників при виборі майбутньої професії склала 187 учнів загальноосвітніх навчальних закладів міста Києва (108 учнів 9-их класів та 79 учнів 11-их класів).

Авторська анкета включала чотири шкали, у кожна з яких входить по три питання. Шкала № 1 називається «Визначеність у виборі професії», де ми виявляли, чи визначилися учні 9-их та 11-их класів у майбутніх професіях, а також критерії вибору професії сучасними старшокласниками.

Шкала № 2 називається «Обізнаність у фаховій освіті та самоосвіті», де ми виявляли рівень обізнаності учнів 9-их та 11-их класів у їхній подальшій освіті (питання про роки навчання та заклади освіти), а також розуміння учнів, чи потрібно їм займатись самоосвітою в даний момент для здобуття майбутньої професії.

Шкала № 3 називається «Уявлення про компетентність фахівця обраної професії», де ми виявляли, чи розуміють учні 9-их та 11-их класів, що вони мають робити (які виконувати завдання) та які у них мають бути ресурси (риси характеру та навички), щоб відповідати статусу фахівця обраної професії

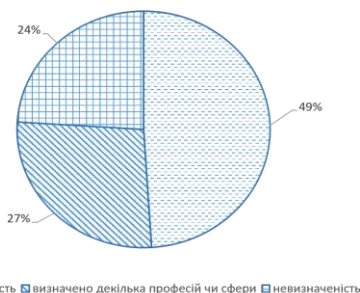
Шкала № 4 називається «Ціннісні орієнтації старшокласника», де ми виявляли актуальні цінності учнів 9-их та 11-их класів, а також їхнє розуміння, як у майбутній професії будуть реалізовані прагнення старшокласника та яку користь для людей приноситиме їхня професія.

На основі отриманих відповідей від учнів 9-их класів чотирьох загальноосвітніх навчальних закладів міста Києва на питання анкети на виявлення уявлень старшокласників про їхню майбутню професію нами було виведено такі результати (див. рис 1).

Слід зазначити, що серед учнів 9-их класів 49 % визначилися з професією, в якій вони бачать себе через 10 років. 27 % визначили для себе декілька професій або сфери, в яких вони себе бачать у майбутньому. Разом з цим 24 % досі не визначились з професією або професійним напрямом. На основі цих результатів можна зробити висновок, що у більшості учнів 9-их класів сформована довгострокова перспектива щодо майбутньої професійної діяльності,

проте майже чверть (24 %) учнів не визначилась у прогнозуванні власного майбутнього.

Рис. 1. Аналіз відповідей учнів 9-их класів на питання шкали № 1: визначеність у виборі професії.

На основі аналізу питання зі шкали № 1 «В якій професії ти бачиш себе через 10 років?» нами було складено рейтинг найбільш бажаних професій серед учнів 9-их класів (таблиця 1). За результатами найбільш бажаними професіями є дизайнер, програміст, перекладач, лікар, юрист та економіст.

Таблиця 1.

Рейтинг найбільш бажаних професій серед учнів 9-их класів

№	Професія	Кількість учнів у %
1	Дизайнер	26
2	Програміст	18
3	Перекладач	16
4	Юрист	14
5	Лікар	14
6	Економіст	12

Отже, учні 9-их класів планують реалізувати себе в престижних та актуальних професіях, щоб не відставати від сучасної епохи новітніх технологій та мобільності.

Рейтинг критеріїв вибору професій учнями 9-их класів складено на основі аналізу відповідей на питання «Чому ти обрав (-ла) цю професію? Якщо ще не обрав (-ла), на що будеш зважати при виборі майбутньої професії?» За результатами ми виділили три критерія: свої уподобання та інтереси (42 % учнів), прибуток (43 % учнів), власні вміння (15 % учнів) (таблиця 2).

Таблиця 2.

Рейтинг критеріїв вибору професій учнями 9-их класів

№	Критерій	Кількість учнів у %
1	Свої уподобання та інтереси	42
2	Прибуток	43
3	Власні здібності	15

Можна зробити висновок, що сучасні учні 9-их класів при виборі професії керуються власними уподобаннями та інтересами. Разом з цим, не менш важливим для них є матеріальна складова професії (прибуток), тобто в учнів спостерігається пріоритетність матеріальних цінностей при виборі майбутньої професії.

Важливими результатами дослідження були матеріали аналізу питань, на які учні 9-их класів не дали відповідей взагалі (таблиця 3).

Таблиця 3

№	Питання	Кількість учнів, які не відповіли на запитання у %
1	Як у твоїй майбутній професії будуть реалізовані твої прагнення?	58
2	Яку користь для людей дає твоя майбутня професія?	22
3	Які завдання має виконувати спеціаліст твоєї майбутньої професії?	11
4	Скільки років і де тобі потрібно навчатися для здобуття майбутньої професії?	9

Слід відзначити, що 58 % учнів не дали відповідь на питання «Як у твоїй майбутній професії будуть реалізовані твої прагнення?», 22 % учнів не дали відповідь на питання «Яку користь для людей дає твоя майбутня професія?», 11 % учнів не дали відповідь на питання «Які завдання має виконувати спеціаліст твоєї майбутньої професії?» та 9 % учнів не дали на питання «Скільки років і де тобі потрібно навчатися для здобуття майбутньої професії?» Це може свідчити про те, що в учнів 9-их класів відсутні прагнення самореалізації стосовно майбутньої професії або несформоване бачення себе як особистості та фахівця у певній професійній діяльності.

На основі отриманих відповідей від учнів 11-их класів трьох загальноосвітніх навчальних закладів міста Києва на питання анкети щодо на визначено уявлень старшокласників про їхню майбутню професію нами було отримано аналогічні результати.

Серед ціннісних орієнтацій, які переважають у сучасних учнів 9-их класів при виборі майбутньої професії, ми визначили такі: матеріальні ціннісні орієнтації; професійні цінності, що включають орієнтацію на успішну професійну реалізацію та кар'єру, а також загальнолюдські ціннісні орієнтації.

Ціннісні орієнтації, які переважають у сучасних учнів 11-их класів при виборі майбутньої професії аналогічні, проте, додаються ще й такі, як саморозвиток, розкриття власного потенціалу, досягнення власних цілей. Нажаль, такий критерій вибору професій як користь для суспільства, практично не впливає на професійні орієнтації старшокласників.

Список використаних джерел:

1. Балакірева О. М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві // Український соціум – 2002. 2 №1. 2. Молодь України – 2017 /

Результати соціологічного дослідження – Тернопіль: ТОВ «Терно-граф», 2017. – 72 с.

2. Борданова Л. С. Особливості процесу працевлаштування молоді на ринку праці / Л. С. Борданова, Н. В. Рощина // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". - 2016. - № 13. - С. 130-135

3. Дмитрук Н. Цінності української молоді. Результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді / Н. Дмитрук, Г. Падалка, С. Кіреєв та ін. – К., 2016. – 137 с.

4. Левковська Н. Динаміка ціннісних орієнтацій молоді / Н. Левковська // Політичний менеджмент. — 2006. — № 1. — С. 85-93

5. Лисовский В. Т. Динамика социальных изменений // Социс – 1998.

6. Савчук О.В. Динаміка ціннісних орієнтацій української молоді. - 2009 – Режим доступу:

http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob16_60-67.pdf

7. Українське покоління Z: цінності та орієнтири : Результати загальнонаціонального опитування / [ред. та коорд. проекту К. Зарембо]. – К: Фонд ім. Ф. Еберта: Центр "Нова Європа", 2017. – 135 с.]

8. Чіп Р.С. Ціннісні орієнтації як механізми регуляції поведінки особистості. Проблеми сучасної психології. "Наукова періодика України" - 2012 вип. 18.

Spysok vykorystanykh dzherel:

1. Balakirjeva O. M. Transformatsiia tsinnisnykh orientatsii v ukrainskomu suspilstvi // Ukrainskyi sotsium – 2002. 2 №1. 2. Molod Ukrainy – 2017 / Rezultaty sotsiolohichnoho doslidzhennia – Ternopil: TOV «Terno-hraf», 2017. – 72 s.

2. Bordanova L. S. Osoblyvosti protsesu pratsevlashtuvannia molodi na rynku pratsi / L. S. Bordanova, N. V. Roshchyna // Ekonomichnyi visnyk Natsionalnogo tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivskyi politekhnichnyi instytut". - 2016. - № 13. - S. 130-135

3. Dmytruk N. Tsinnosti ukrainskoi molodi. Rezultaty reprezentatyvnoho sotsiolohichnoho doslidzhennia stanovyshcha molodi / N. Dmytruk, H. Padalka, S. Kirieiev ta in. – K., 2016. – 137 s.

4. Levkovska N. Dynamika tsinnisnykh orientatsii molodi / N. Levkovska // Politychnyi menedzhment. — 2006. — № 1. — S. 85-93

-
5. Lysovskiy V. T. Dynamika sotsyalnykh yzmenenyi // Sotsys – 1998.
  6. Savchuk O.V. Dynamika tsinnisnykh oriyentatsii ukrainskoi molodi. - 2009 – Rezhym dostupu: http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob16_60-67.pdf
  7. Ukrainske pokolinnia Z: tsinnosti ta oriyentury : Rezultaty zahalnonatsionalnoho opytuvannia / [red. ta koord. proektu K. Zarembo]. – K: Fond im. F. Eberta: Tsentr "Nova Yevropa", 2017. – 135 s.]
  8. Chip R.S. Tsinnisni oriyentatsii yak mekhanizmy rehuliyatsii povedinky osobystosti. Problemy suchasnoi psykholohii. "Naukova periodyka Ukrainy" - 2012 vyp. 18.

Chausova, Romana, Maxymov, Mykola, Kubantseva, Natalia. Influence of value orientations of modern high school students on the choice of profession. *The article deals with the problem of determining the value component of professional orientation of high school students. Modern high school students tend to find work. And strive to ensure their material well-being. For the youth of the 80s of the XX century, the value of labor was directly proportional to the growth of spiritual needs of a person and inversely proportional to the ability to use other (non-labor) means to meet material needs. Now the choice of future profession by high school students is most often due to such factors as a high level of income and the desire to find such a job in order to perform it with the least effort. A significant part of young people go abroad for the purpose of labor migration. It is proved that the gaps in the formation of socially oriented value orientations of modern high school students such a criterion for choosing professions as a benefit to society, practically does not affect the professional orientation of high school students. This is a negative factor affecting their choice of profession. The value of labor was directly proportional to the growth of spiritual needs of man and inversely proportional to the ability to use other (non-labor) means to meet material needs.*

Відомості про авторів

Чаусова Романа Броніславівна, директор СЗШ № 22 м. Києва, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист, відмінник освіти України

Максимов Микола Володимирович, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології розвитку факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Кубанцева Наталія Владиславівна, практичний психолог, соціальний педагог
СЗШ № 22 м. Києва, спеціаліст вищої категорії

Chausova Romana, chief of Kiev school №22, specialist of higher category, teacher-methodist, exemplary teacher of Ukraine

Махунов Микола, Ph.D. in Psychology, Associate Professor, Department of Development Psychology Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kubantseva Natalia, practical psychologist, social teacher of Kiev school №22, specialist of higher category

E-mail: agorava@ukr.net

УДК 159.9.072.533

Максимова Н.Ю.,

Недибалюк О.С.

СТРАТЕГИИ ПОВЕДЕНИЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ОСУЖДЕННЫХ В СИТУАЦИИ ФРУСТРАЦИИ

Максимова Н.Ю., Недибалюк О.С. Стратегії поведінки неповнолітніх засуджених у ситуації фрустрації. В статті розглянуто проблему визначення зв'язку між асертивністю та певним співвідношенням реакцій підлітка на фруструючу ситуацію. Визначені типи стратегій поведінки відповідно до параметрів асертивності: асертивна, неасертивна, агресивна, суперечлива, несформована. В результаті дослідження визначено, що неповнолітні засуджені значно менше виявляють стратегії асертивної поведінки, ніж школярі загальноосвітньої школи. Разом з цим, школярі використовують агресивну поведінку частіше, ніж неповнолітні засуджені. При цьому рівень неасертивної поведінки у школярів більш ніж втричі менший.

Ключові слова: ресоціалізація, неповнолітні засуджені, ситуації фрустрації, асертивність, підлітки.